

Тетяна Яндюк,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Житомирського державного університету імені Івана Франка

Сергій Котловий,
доктор педагогічних наук,
професор кафедри психології, логопедії та інклюзивної освіти
Житомирського державного університету імені Івана Франка

ЛОГОПЕДИЧНА ДОПОМОГА ДОШКІЛЬНИКАМ З ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ

Сучасні соціально-економічні умови в Україні визначають необхідність удосконалення змісту спеціальної освіти з врахуванням потреб суспільства, спрямованих не тільки на всебічний розвиток особистості з порушенням психофізичного розвитку, а й на своєчасне виявлення даних порушень у дітей.

На сучасному етапі в спеціальній освіті України особливе місце займає логопедична допомога дітям та підліткам, що мають вади мовлення.

Основною метою логопедичної допомоги в дошкільних та шкільних закладах освіти є забезпечення ефективності навчально-виховного процесу та розвитку осіб із вадами мовлення, а також попередження мовленнєвих порушень та шкільної неуспішності.

Однією з найважливіших складових логопедичної роботи в Україні є рання діагностика та рання комплексна психолого-педагогічна допомога дитині з вадами мовлення, від ефективної організації якої в певній мірі залежить попередження виникнення вторинних відхилень в процесі становлення психофізичних функцій. [4, с. 11].

Зменшити кількість таких дітей на думку фахівців можливо, але для цього потрібно проводити довготривалу роботу, яка полягає у ранній діагностиці (на перших роках життя дитини) різноманітних відхилень у тому числі і мовленнєвих.

Відставання дітей у мовному розвитку є важливою та складною проблемою, яка потребує своєчасної діагностики і корекції. Батьки, педагоги закладів дошкільної освіти повинні приділяти особливу увагу виправленню наявного відставання дитини в мовленнєвому розвитку починаючи ще з молодшого

дошкільного віку. Бідну за лексичним складом мову, не сформованість фразового мовлення, порушення звуковимови необхідно виявляти якомога раніше, цей же час доцільно займатися й корекцією. [4, с. 4].

Аналіз психологічної літератури свідчить, що розвиток мислення та мовлення у дітей дошкільного віку був предметом дослідження О. О. Бодальова, А. І. Божович, А. С. Виготського, Д. Б. Ельконіна, М. І. Лісіної та ін. Вітчизняні вчені-психологи О. Л. Кононко, В. К. Котирло, С. Е. Кулачківська, С. О. Ладивір, Т. О. Піроженко та ін. також проводили дослідження з проблем мовленнєвого розвитку.

Логопедичний вплив спирається на основні спеціальні принципи: етіопатогенетичний (обліку етіології та механізмів мовленнєвого розладу), системності та обліку структури мовленнєвого розладу, комплексності, диференційованого підходу, поетапності, розвитку онтогенетичності, обліку особистісних особливостей дітей, діяльнісного підходу, використання обхідного шляху, формування мовленнєвих навичок в умовах природного спілкування [1, с. 6].

Основними порушеннями мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку є дислалія, ринолалія, дизартрія, заїкання, алалія, дислексія та дисграфія, фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення (ФФНМ), загальний недорозвиток мовлення (ЗНМ) [6].

При усуненні порушень мовлення необхідно враховувати сукупність етіологічних чинників, що обумовлюють їх виникнення. Це зовнішні, внутрішні, біологічні та соціально-психологічні чинники.

Так, при дислалії неправильний прикус призводить до спотворення артикуляції звуків, недорозвинення артикуляторної моторики. В цьому випадку логопедичний вплив поєднується з ортодонтичним втручанням з нормалізації прикусу.

Дислалія може бути викликана і недостатньою увагою оточуючих до мовлення дитини, тобто соціальним фактором. В цьому випадку логопедична робота спрямовується на нормалізацію мовних контактів дитини з соціальним оточенням, на розвиток мовленнєвої моторики, фонематичного сприйняття [3, с. 6].

Складність структурно-функціональної організації системи мовлення обумовлює розлад мовленнєвої діяльності в цілому при порушенні навіть окремих її ланок. Це і визначає

значимість впливу на всі компоненти при усуненні розладів мовлення.

Більшість порушень мовлення проявляються в структурі різних психічних і нервово психологічних розладів. Розлади мовлення в більшості випадків є синдромом, в структурі якого виділяються складні і неоднозначні зв'язки між мовленнєвими і немовлиннєвими симптомами. Це визначає необхідність комплексного (медико-психолого-педагогічного) впливу, тобто впливу з урахуванням характеру взаємодії між окремими мовленнєвими і немовлиннєвими симптомами і групами симптомів [3].

У дітей із порушенням мовленнєвого розвитку в різній формі та різного ступеня виявляють порушення комунікативних здібностей. Усім дітям із тяжкими вадами мовлення властиві відсутність мотивації до спілкування, невміння орієнтуватися в ситуації взагалі або під час конкретних обставин з допомогою дорослого, розлади поведінки, труднощі в комунікації, підвищена емоційна стомлюваність. Це вимагає цілеспрямованого процесу навчання засобів спілкування й уміння їх застосовувати на практиці. Тому педагог, працюючи з дітьми, які мають мовленнєві порушення, веде корекційну роботу не лише щодо фонетичної, лексичної та граматичної будови мовлення, а й щодо подолання супровідних дефектів, які ускладнюють процес реабілітації дитини [2, с. 46].

Успіх корекційної роботи логопеда залежить від взаємодії з вихователями групи, які працюють у корекційно – виховному та загальноосвітньому напрямках. Вихователі логопедичних груп не тільки знають характери мовленнєвих порушень, а й володіють арсеналом різних прийомів колекційного впливу для виправлення цих недоліків [1, с. 13].

Потребами сьогодення продиктована необхідність тісніше поєднувати родинне й суспільне дошкільне виховання, адже сім'я та дошкільний навчальний заклад компенсуючого типу – два важливих, тісно взаємопов'язаних між собою інститути соціалізації дитини, де відбувається становлення та формування повноцінної гармонійної особистості.

Гра є провідною діяльністю дитини-дошкільника логопедичної групи, в процесі якої відбуваються зміни у її психічній та соціальній сфері, здійснюється підготовка до переходу на новий щабель розвитку [5, с. 38].

Під час організації логопедичних занять із дітьми, які мають дефекти звуковимови й недостатній розвиток фонематичних процесів (ФФНМ), поруч із виправленням звуковимови необхідно проводити роботу з виховання фонематичних уявлень, формування навичок аналізу та синтезу звукового складу слова.

Однією з форм індивідуальної роботи з дітьми є щоденне виконання завдань за книгою взаємозв'язку вчителя-логопеда з вихователями групи. У таку індивідуальну роботу включаються дидактичні ігри та вправи з мовленнєвими завданнями, за допомогою яких відбувається закріплення набутих мовленнєвих навичок дошкільників, а саме:

- автоматизація поставлених учителем-логопедом звуків;
- формування фонематичних процесів;
- поповнення, уточнення та активізація словникового запасу;
- розвиток граматичної будови мовлення;
- удосконалення звуковимови;
- формування діалогічного мовлення;
- розвиток уваги та пам'яті, словесно-логічного мислення;
- розвиток загальної, ручної і дрібної, мимічної та артикуляційної моторики.

Удосконалення психомовленнєвої діяльності дітей, які перебувають у спеціальному ДНЗ компенсуючого типу, здійснюється педагогами під час усіх ігор-занять і режимних моментів.

Навчання, виховання та психомовленнєвий розвиток дошкільників у логопедичній групі завжди знаходяться у неподільній єдності, адже, навіть за умов нормального онтогенезу, на думку В. В. Давидова, виховання слугує необхідною формою розвитку дитини. Як зазначав у своїх дослідженнях Л. С. Виготський, правильно організоване навчання завжди веде за собою повноцінний розвиток. Отже, щоб дитині захотілося оволодіти правильним мовленням, педагог має зацікавити її, а зробити це можна тільки за допомогою гри [5 с. 69].

Отже, принципи правильного обстеження, точного діагнозу, своєчасної консультації фахівця та відповідної корекції створюють можливості для комплексного, швидкого та своєчасного подолання дитиною дошкільного віку певних мовленнєвих порушень і забезпечують засвоєння мінімально необхідних знань і навичок, передбачених базовою програмою дошкільної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гайван Т. Я., Макарова С. М. Логопедична робота з дітьми (із загальним недорозвитком мовлення) (Комплекс матеріалів для логопедичних занять). Х. : Веста : Вид-во "Ранок", 2008. С. 184.

2. Гаяш О. В. Корекційно-розвивальна робота з дітьми з особливостями психофізичного розвитку : Науково-методичний посібник для вчителів інклюзивного навчання, асистентів учителів, які працюють з дітьми з психофізичними порушеннями в умовах загальноосвітніх навчальних закладів, соціальних педагогів, батьків / Укладач О. В. Гаяш. Ужгород : Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2016. 120 с.

3. Бегас Л. Д. Логопедичні практикуми: Навчально-методичний посібник. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2016 р.

4. Рання логопедична корекція: навч.-метод. посіб./ МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Каф. спец. та інклюзивної освіти; уклад. Л. А. Черніченко. Умань : Візаві, 2020. 150 с.

5. Рібцун Ю. В. Дошкільнятко: корекційно-розвивальна та навчально-виховна робота з дітьми з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення : навч.-метод. посіб. / Ю. В. Рібцун. К., 2014. 238 с.

6. Тищенко В., Рібцун Ю. Як навчити дитину правильно розмовляти: від народження до 5 років: Поради батькам / В. Тищенко, Ю. Рібцун. К. : Літера ЛТД, 2006. 128 с.